

Govor Lojze Peterle

Šentjošt, spominska slovesnost, 29. junij 2025

Dediči – spominska slovesnost

Dragi sestre Slovenke in bratje Slovenci, dragi domoljubi in demokrati iz teh zaznamovanih krajev!

Hvala za čast, da Vam lahko spregovorim ob 30-letnici kapele mučencev osemdeset let po koncu druge svetovne vojne in na začetku petintridesetega leta samostojne in demokratične Republike Slovenije.

Gledam Vas enega za drugim, gledam mlade in stare, številne sem pozdravil, in ne vidim nobenega izdajalca, tudi nobenega revolucionarja, same domoljubke in domoljube. Sploh nimam predstave kako bi lahko zgledal tu izdajalec. V Ljubljanski megli pa se nekaterim še danes prikazujejo.

Ne bom našteval ne števil, ne imen žrtev revolucionarnega terorja od leta 1942 naprej. Imena, številke in bolečine so Vam predobro poznane.

Strokovnjaki za travme, za hudo ranjenost, pravijo, da ni najhujše to, kar te zadene, ampak, kako se na to odzoveš. O tem nekaj besed kasneje, sedaj pa dovolite najprej nekaj o širšem okviru zgodovinskega dogajanja, ki je zadelo Šentjošt in ves slovenski narod ob okupatorskem razkosaњу Slovenije leta 1941.

Kar se je dogajalo tu leta 1942 in kasneje ni bilo povezano s svobodo, ampak je bilo v službi projekta sovjetizacije Slovenije in cele Jugoslavije. Ta projekt je temeljil na konceptu sovražnika in prepričanju, da se da boljšo družbo ustvariti tako, da onemogočiš ali odstraniš tiste, ki mislijo drugače. Še več, hotel je ustvariti svet brez Boga. V tem sta se ujela nosilca dveh ključnih totalitarizmov Hitler in Stalin.

Ne tu, ne v Rogu, na Teharjih, v Hrastniku in tisoč drugih množičnih morišč, ki smo jih odkrili po osamosvojitvi, ni šlo za kaznovanje na sodni osnovi, ampak za poboje v interesu komunističnega prevzema in ohranitve oblasti v genocidnem obsegu.

Tu in drugod po Sloveniji so padali nedolžni ljudje, ki niso bili obtoženi, niti sojeni, bili so določeni za žrtve, bili so žrtvovani projektu o katerem sem govoril prej. Na Trgu republike sredi Ljubljane ne stoji spomenik osvoboditvi, ampak spomenik revolucije. »Kdor ne razume revolucije, ne razume nič,« je rekel Mitja Ribičič. Tu je bistvo in to je zadelo Šentjošt. Plačali smo ceno v igri velikih sil in velikih ideologij.

Slovenski komunisti so do napada Hitlerja na SZ podpirali pakt Ribbentrop-Molotov, so torej kolaborirali. Če se to dobrohotno razlaga kot zadevo strateškega taktiziranja, potem bi bilo intelektualno pošteno priznati pravico do taktiziranja tudi protikomunistični strani.

Da miroljubni ljudje, preprosti kmetje, kristjani v teh krajih niso bili za komunizem, in da so se hoteli zavarovati pred revolucionarnim terorjem, ni treba razlagati. Samoobrambe pa ne moremo šteti kar za izdajstvo.

Slovenci smo dediči zgodbe, v kateri je umrlo več ljudi od bratove, kot od okupatorjeve roke. Več po vojni kot pred njo. To bi radi nekateri še vedno razlagali z mitom o izdajalcih in osvoboditeljih. Slovenski komunisti so bili nedemokratični del protifašistične koalicije in so sodelovali pri zmagi nad nacifašizmom, niso pa prinesli svobode. Demokratična Evropa komunizma, ki nam je vladal 45 let, ne prišteva k svobodi in ga je obsodila kot tudi druge totalitarizme. Resnična svoboda, kot se je izreklo tudi Ustavno sodišče RS, je nastopila šele po prvih demokratičnih volitvah aprila 1990, na katerih so nove demokratične sile prevzele zakonodajno večino in izvršilno oblast. S tem smo prišli do drugega velikega projekta, do druge zgodbe v slovenski zgodovini dvajsetega stoletja.

Dovolite nekaj besed o tem, v čem se razlikujeta revolucionarni projekt Partije in osamosvojitveni projekt slovenske pomladi.

Prvi se je zgodil po volji Partije, zavezane Kominterni, centru moči zunaj Slovenije, drugi se je zgodil po plebiscitarni volji ljudi. Med partizani so bili tudi domoljubi, ki so se borili za svobodo Slovenije, celota pa je bila v službi sovjetizacije tega dela Evrope, ne samostojne slovenske države. V vojni za Slovenijo smo se borili samo za Slovenijo in njeno evropsko perspektivo. Tudi v EZ in NATO smo se vključili na podlagi demokratične, plebiscitarne volje. Nobenega plebiscita ni bilo za vstop v Jugoslavijo, za revolucijo in za uvedbo komunizma. Ljudje so bili postavljeni pred dejstvo.

Te bistvene razlike, o kateri mladi v šoli ne slišijo nič, ne more ukinjati nošenje Titovih majic, ne klanjanje Čebinam, ne sramotna ukinitve Muzeja slovenske osamosvojitve in dneva spomina na žrtve komunistične revolucije.

Tu, v Šentjoštu, ki je doživel trpke čase, to razlikovanje ni bilo nikoli pod vprašajem. Spominjam se Kavčičev, Keršičev, Leskovcev, Oblakov, Žakljev ... Matije, Markota, Petra in Pavleta, Franca in drugih iz vaših krajev, s Kongresnega trga, ko je pesnik Tone Pavček bral majniško deklaracijo, s Trga republike, ko smo razglasili samostojnost, spominjam se močnih srečanj v kulturnem domu in enkratne Demosove veselice. Hvala dragi domoljubi in demokrati, da ste tako srčno zaživel za samostojno Slovenijo.

Danes razmišljamo o dediščini. Biti dedič pomeni odgovornost, podobni odgovornosti zgodovinarjev. Delo zgodovinarjev ni osvetljevanje mrtvi pepel preteklosti, ampak žerjavico, iz katere lahko zagori ogenj zdrave medsebojnosti in krepí rast.

Vi niste samo dediči trdih časov in solz, vi ste varuhi resnice, akterji ali potomci tistih, ki so se uprli terorju, premagovali smet z vero in voljo do življenja. Vi ste priče let brez otrok in novega življenja, Vi ste dediči graditeljev, tudi dediči tet, ki so se nesebično žrtvovale za svoje družine. Vi ste se postavili na stran življenja in sprave. Sprave ste se lotili z resnicoljubnostjo, odpuščanjem, ne z maščevalnostjo. Bili ste močnejši od temne in krvave skrivnosti zla.

Vi ste varuhi izjemno pomembnega spomina in izkušenj. Hvaležni smo Vam, da ga gojite, da živite skupaj v skupnosti, ki temelji na spoštovanju dostojanstvu vsakega. Demografska zima Vas ni zadela, ker je močnejše Vaše veselje do življenja.

Še nekaj moram omeniti z občudovanjem. Kar nekaj ljudi je po vojni odšlo od Vas po svetu, brez sredstev in znanja jezika, vendar z vrednotami prednikov, z voljo po ustvarjanju in z zvestobo Sloveniji. Ponosen sem bil, ko sem srečeval Šentjoščane po svetu, recimo Toneta Oblaka, enega od vodilnih podjetnikov v svoji branži v Argentini, ali Petra Skvarčo, svetovno ime med glaciologi, naj dodam še relativno svežega zdomca dr. Jureta Leskovca, ki ga tudi pozna ves svet. Hvala za toliko srečanj, toliko pesmi, toliko slovenstva, in čisto posebej pokojni Mariji Tominc za klekljane slovenske grbe.

Kljub relativiziranju in ignoriranju se slovenska osamosvojitvev prijemlje. Še nikoli je nismo po Sloveniji praznovali tako močno kot letos. Praznujemo lahko samo praznične zadeve, tiste, ki nam pomenijo vrednoto in nas povezujejo. Osamosvojitvev smo uresničili za vse. Takrat smo bili vsi naši. To je vredno praznovanja in nadaljevanja. Prav bi bilo, da bili bolj skupaj v tistem, kar je pomembno za vse nas.

Nisem govoril o sramoti z nepokopanimi. Govorijo sami zase. Čim dlje jih bodo obravnavali kot odpadke, čim dlje bodo v plastiki, tem bolj živi bodo. Tudi oni so naši, mi pa vsi njihovi svojci.

Nedavno smo slišali bivšega predsednika Milana Kučana, da je šlo za zločin. Tako je malo za njim povedala tudi sedanja predsednica Nataša Pirc Musar.

Včasih se o tem ni smelo govoriti, potem smo govorili šepetaje, nato se je govorilo o napakah, zdaj, osemdeset let kasneje, o zločinu. Če je šlo za zločin, gre tudi za zločince, ampak to je že druga zgodba.

Lani se je rodilo samo devet tisoč Slovencev, eni bi pa še naprej govorijo o fašistih in drugih kategorijah revolucionarnega časa tet nadaljujejo kulturni boj. Čas, v katerem živimo, zahteva visoko kakovost medsebojnosti s pripravljenostjo na skupne cilje in sodelovanje. Če ne bomo stopili skupaj, bo naša prihodnost ogrožena.

Ne poglobljajmo polarizacije, pokopljimo mrtve, končajmo razkol in se odprimo za sproščeno sožitje.

Pred petintridesetimi leti smo dokazali, da se da stopiti skupaj, se zediniti za skupne cilje in uspeti. Svarili so nas, naj ne sanjamo, mi pa smo iz politike naredili umetnost nemogočega. Hvala, ker sanjate Slovenijo za vse.

Hvala Vam, dragi Šentjochani, za zgled kako stopiti skupaj. Hvala Vam, ker ohranjate spomin. Hvala Vam, ker verjamete v svobodno Slovenijo in delate zanjo. In hvala, ker veliko poje.

Bog Vas živi! In čestitke vsem Petram, Petrom, Pavlam in Pavlom, ki danes godujejo.

Bog živi samostojno, demokratično in spravljeno Slovenijo!